

Ob teh trditvah pa ne zanikam potrebe po pedagoškem vodstvu. Le da pedagog to pot ni za katedrom, ampak je to starejši, izkušen tovariš, ki del svojega znanja posreduje otroškemu kolektivu okoli sebe.

III.

Kdo naj bo organizator proslave? Običajno je to slavist po službeni dolžnosti, ali pa ravnatelj, kadar je orientiran v kulturno prosvetno delo. Morda ni odveč, če še enkrat povem, da bi bilo že pri klasičnih proslavah bolje, da ob zgodovinskem prazniku prevzame vodstvo zgodovinar, ob 1. maju predavatelj družbeno-ekonomske vzgoje. Seveda taka angažiranost rada vodi k enostranskim proslavam. Proslava, ki jo pripravi slavist, je literarna, če bi jo pripravil zgodovinar, bi lahko bila skupek zgodovinskih podatkov in podobno.

Nikakor pa ne smete sprejeti tega kot demoralizacijo slavistov ob proslavah — kajti če ne bi skrbeli zanje slavisti, bi marsikatera šola proslav sploh ne imela.

Morda si ogledamo stvar z druge strani: osvežitev proslave bi pomenilo teamsko delo in to v takem teamu, kjer eno področje ne bi bilo podrejeno drugemu. Nikakor ne škoduje ravni proslave, če v istem programu otrok recitira, njegovi tovariši pa pokažejo znanje npr. v preskokih, mladi tehniki pripravijo diafilm, glasbeniki igrajo in pejejo in tako do vsega, kar na šoli živi in dela. (Morda celo tako daleč, da bi npr. v Podčetrtku ob neki proslavi bil angažiran klub mladih ribičev.) Nosilec take proslave je nujno otroška skupnost, naloga odraslih pa je, da se vsa otroška aktivnost ob posamezni proslavi zlije v celoto.

IV.

Funkcija pomoči šolam je v bogatenju proslav. Naj razložim: ogromno časa bi vzelo šolam iskanje gradiva za proslave. Z izborom literature ali bibliografijo del pa ji to olajšamo. In kolikor je neka knjiga teže dostopna ali pa posamezno primerno delo ni prevedeno, bi bil potreben prevod in natis odbranih del za posamezno proslavo. Z natisom nasvetov strokovnjakov pa olajšamo amaterjem delo.

Pod to spadajo: pisni nasveti strokovnjakov, vzorci prizorov, sheme, likovne rešitve iz katerega si že bodi področja — od lutkarstva do ritmike, od drame do kopice preprostih scenskih rešitev, ki lahko ves razred, ne le prostor pred tablo, spremene v prizorišče proslave. Mislim, da bi tak način pomoči v obliki servisa dosti pomagal tistim požrtvovalnim delavcem na šolah, ki iz leta v leto vložijo ogromno truda in žrtvujejo že tako skromno odmerjen čas tej šolski aktivnosti.

Neža Maurer

O HUMANISTIČNI ŠOLI IN IZOBRAZBI

Preozko označujejo humanistično šolanje tisti, ki vidijo v tem le ali pa predvsem študij latinščine ali grščine. Tudi tisti, ki ga razširjajo na študij grške in latinske književnosti, še niso zadeli bistva humanističnega izobraževanja, kajti v resnici je pojem humanizem zajemal zmeraj več kot le nek določen šolski sistem, saj je bil ta le pomagalo, sredstvo in način, kako si prišel do humanizma, do svojevrstnega duhovnega sveta in izobrazbe. Smoter in ideja humanističnega šolanja se nam takoj razodeneta, če si odkrijemo zgodovinske družbene vzroke njenega nastanka.

Humanistično gibanje je prvi in hkrati veličastni kulturni odraz porajajočega se mladega meščanstva, ki se je v okviru fevdalne družbe začelo upirati staremu družbenemu sistemu in začelo uveljavljati ne le nova gospodarska načela, marveč prav tako nove kulturne ideje, ki bi naj nadomestile miselnost fevdalizma, ker je postal kulturno jalov in za razvoj človeške družbe ne le zaviralen, marveč v nekem določenem smislu celo nehuman, nečloveški. Čeprav je ime humanizem nastalo kasneje, je vendar že od vsega početka glavna vsebina velikega kulturnega, umetniškega, znanstvenega in filozofskega gibanja, človek — za tisto dobo nov človek, človek širšega in globljega pomena, kakor ga je pojmovala vladajoča fevdalna družba, ki je dosegla v umetnosti z gotiko svoj višek, hkrati pa se je preživela s svojo absolutno mistično in slepo vero v onstranstvo kot edinem smislu človeškega življenja že tukaj, kajti življenje na zemlji je bilo po fevdalnem nazoru le senca, nekaj prehodnega in začasnega.

Čeprav tudi novi nazori niso mogli docela premagati takšnega gledanja na družbo in svet, so vendar ravno s pomočjo vrnitve h klasičnim idealom in pojmovanjem življe-

nja, obzorja razširjali, moč in pomen človeka pa poglobljali. Nima zaman tisto gibanje, ki zajema v svoj svet tudi humanizem in narobe, ime renesansa, saj je pomenilo takrat zares prerojenje in tako rekoč novo rojstvo, človeka. Študij grške in latinske književnosti, likovne umetnosti in filozofije je odkrival drugačne poglede na svet, kakor jih je imel v samem sebi preživljajoči se in odmirajoči fevdalni mistični gotski svet, ki je človeku jemal slednjo pravico do življenjskega veselja, ker so mu jerihonski trobentaci vladajoče družbe dan in noč iz najvišjega piedestala posvetne in cerkvene oblasti trobentali svoj memento mori, za čemer pa se je skrival spretno skrit namen: misli na smrt, da nam boš bolj poslušen!

Gibanje mladega meščanstva, ki ga v zgodovini svetovne umetnosti v tisti začetni dobi zastopa prvi veliki pesnik humanistično-renesnančne dobe Dante Alighieri, je prelomilo s tem več stoletnim izročilom in se v imenu novega razreda postavilo po robu gmotno in duhovno. V mladem razredu, ki je hotel živeti in se uveljaviti, je bila velika sila in veselje do življenja, do tostranskega sveta. Upiral se je misticizmu in mračnjastvu. Čeprav jih ni mogel docela premagati in zatreti, si je s pomočjo študija klasične umetnosti in filozofije, ustvarjal nov družbeni in duhovni svet, ki je skušal vsaj za večji del družbe biti bolj človeški, bolj human.

V umetnosti in filozofiji Grkov in Latincev ni bilo tistega misticizma, ki je v fevdalni dobi, ko je začela propadati, popolnoma skrotovičil pogled na človeka, pač pa je našel v precejšnjem delu klasične kulture, ki si jo je zares grebel iz zemlje, čudovito gledanje na človeka in stvarstvo, ne da bi v svoji klasični, najbolj humanistični obliki prešel v površinsko plitvičevje. To nam potrjujejo veliki umetniki renesanse in humanizma, kakor so bili Leonardo da Vinci, Rafael Santi in Michelangelo, ki so prav zaradi tega že zdavnaj prenehali biti ozka nacionalna last, marveč so last občečloveške kulture.

Brez študija grškega in latinskega sveta si ni mogoče zamišljati velikega kulturnega gibanja, ki nosi ime humanizem in renesansa. V nasprotju od fevdalne gotike so takrat spet našli s pomočjo klasičnega duha pot v svojo sodobnost, do samega sebe, do človeka. Nasprotniki humanizma in renesanse so krstili to gibanje za pogansko, kajti onstranski ideal gotskega človeka je zamenjal ideal tostranstva renesančnega in humanističnega človeka. Ozrimo se samo po Michelangelovih freskah na stropu sikstinske kapele in na veliko stensko sliko Dies irae. Kristus, ki so ga pred tem v gotiki upodabljali kot asketsko izmučeno, kakor so rekli, poduhovljeno figuro, je tu v svoji goloti bolj podoben mlademu atletskemu Zevsu ali pa vojskovodji in državniku Aristidu, ki kara in opominja svoje Atence. Krščensko Mater božjo je Michelangelo naslikal bolj kot golo mlado Hero ali morda celo Afrodito, ki se je zdela nekaterim kardinalom tako zapeljiva, da so del njene nagote prekrili s naknadno naslikano modro tancico, ki pa zdaj mogočno fresko bolj kazi, kakor zmeraj, kadar se zelotski moralisti vtikajo v umetnost.

To ni bilo epigonstvo stare grške in latinske umetnosti, marveč je bil elementaren izbruh takratne dobe, da je človek najsilnejše bitje stvarstva. Bil je res evripidski upor zoper bogove, toda iz prs takratnega človeka, ki se je le navdihnul in opogumil ob klasični umetnosti in filozofiji, predvsem tisti, ki je poudarjala človeka in gledala na bogove in onstranstvo z evripidskimi očmi, z življenjsko radostjo in z vero v človeka, kakor so jo izpovedovali prvi dialektik, Heraklit, prvi atomist Demokrit, Evklid, najgenealnejši matematik starega veka in pozneje tako krivo pojmovani filozof življenjske radosti Epikur skupaj s tako velikimi geniji dramatike kakor so Ajshil, Sofoklej in Evripid ter z očakom svetovne poezije Homerom.

Toda niti Latincev ne smemo prezreti, najsi gledamo še tako kritično nanje, so vendarle bili tudi oni odkritje za takratnega človeka in niso brez vrednosti niti danes: Marc Avreljij, Seneca, Ovid, Horac, Vergil, Plaut in Terencij, med katerimi so nekateri, ki so celo bolj ko Grki vplivali in vneli humanističnega človeka tiste dobe, saj sega vpliv dramatskih del Seneca, Plauta in Terencija tja do Shakespeara in Molièra.

Toda ali je humanistična vzgoja kot študij stare klasične kulture res razvijala zgolj tako imenovane duhovne vaje, ali je res stara filozofija gledala na svet in človeka zgolj z idealističnimi očmi ter ga odvrčala od pogledov tostranosti, kakor mislijo nekateri, ki ne poznajo velike kulture klasičnega sveta do vseh potankosti in globin? Ali ni Demokrit po Heraklitu najzgodnejši predhodnik sodobnega materializma, filozofije in nazora, ki skuša človeka in njegove poglede na svet in sebe osvoboditi vseh spon in mrakobnosti? Študij klasične grške materialistične filozofije je nujen tudi za razumevanje historičnega in dialektičnega materializma kot najmodernejšega filozofskega sistema in svetovnega nazora.

Ali nista astronom Kopernik in fizik Galilei našla pobudo in pogum za svoja raziskovanja prav v študiju klasičnih ved in v humanistični vzgoji, ki ju je poleg lastne ustvarjalne sile hrabrila, da sta pogledala ostro resnici v obraz in spoznala, da zemlja ni središče svetovja in da se suče okoli sonca ter tako zrahljala samovšečnost raznih posvetnih in cerkvenih mogotcev, ki so svojo oblast in inkvizicijsko nasilje odevali v »božjo voljo«, da se pri tem krčevito držali zemlje, ker so hoteli biti edino središče oblasti in svetovja?

V humanizmu živi marsikakšna klica revolucionarnosti, ki si jo mora in more prava vzgoja in šola tudi odkriti. Lukrecijeva mogočna filozofska naravoslovna pesnitev »De rerum naturae« je po nekaterih odstavkih še danes presenetljiv in celo spodbuden primer sicer preprostega, ali vendar značilnega materialističnega gledanja na naravo, ponekod pa vsaj izraz skepticizma o bogovih in onstranstvu. Aristotel, čigar dela so prave enciklopedije antične filozofije, državoznanstva, etike itd., se je v svoji spoznavni teoriji, kakor tudi v vrsti naravno filozofskih vprašanj močno približal materialističnemu naziranju, da ga je imenoval Marx največjega misleca starega veka. »Utopija« Thomasa Mora, prijatelja znamenitega humanista Erazma Rotterdamskega, je nastala v svetu humanističnih kulturnih prizadevanj svojega časa. Morovo socialistično-utopijsko delo je manifestacija najskrajnejšega humanizma kot filozofije, sociologije, državoznanstva in humanistične izobrazbe, izpoved humanističnega komunizma, ki je pri iskanju sorazmerja med družbo in posameznikom hodil že po tisti poti, ki jo je lapidarno izpovedal leta 1848 Marx-Engelsov Komunistični manifest, saj je More skušal prikazati in dati primer takšne človeške družbe, v »kateri je svobodni razvoj slehernega posameznika pogoj svobodnega razvoja vseh«, kakor je to zapisano v Komunističnem manifestu.

Privrženci vélike francoske revolucije so se radi primerjali s starimi rimskimi republikanci, ker so videli v klasičnem Rimljanu predvsem republikanca in demokratičnega človeka. Eden izmed velikih uporniških duhov ob prelomu srednjega in novega veka Giorgio Bruno se je izobrazil ob grških in latinskih pesnikih in mislecih.

Gre le za eno: ne videti pa tudi ne delati iz humanistične šole in izobraževanja zgolj nekaj šolsko formalističnega, marveč si odkrivati in črpati iz velikih del antične klasike svobodnega duha, ideal špartanskega človeka »mens sana in corpore sano«, kar je tudi ideal socialističnega človeka in humanizma, spodbujati ga v evripidskem nenehnem prometejstvu, ki ni nič drugega, kakor zmeraj znova in z lastno ustvarjalno silo dajati luč človeku in človeštvu, kakor je to storil prvi mučenik antičnega humanističnega razsvetljenstva, simbol resničnega napredka in revolucionarnega humanizma Prometej, eden izmed največičastnejših simbolov človekovega boja za svobodo in napredek. Prometejev upor je simbol boja tudi za svobodo človekove notranjosti, njegovega čustvovanja in mišljenja. Ogenj, ki ga je ukradel bogovom in ga dal človeku, je simbol človekovega osveščanja, kajti po tem drznem Prometejevem dejanju je postal človek enak bogovom. Iz njih duhovnega tlačana postaja človek svobodnega mišljenja, ki naj ne klečeplazi več pred bogovi, marveč se naj uporno bije za svoj véliki človeški jaz.

Tako more tudi naš sodobni človek najti za svoj boj in nazor marsikakšno pobudo, vzor in simbol v klasičnem kulturnem svetu, s pomočjo humanistične, klasične šole, ki mu mora s študijem latinščine in grščine odkrivati žlahtnosti klasične kulture in umetnosti, klasičnega humanističnega duha, estetike in etike, ki jo je med drugimi izpovedoval, učil in tudi s svojo doslednostjo izpričal Sokrat, pred njim pa materialist Demokrit. Oboroženi s kritičnostjo svojega sodobnega nazora si moremo tako odkrivati zaklade antičnega duha, kar nas ne bo odmikalo življenju, marveč nam bo celo pomagalo, da se mu bomo globlje približevali ter se tudi s tem študijem etično prevzgjajali, kajti prava humanistična vzgoja in nazor nas k življenju in stvarnosti le približujeta, saj nas vodita k človeku, k sebi.

Stari bogovi so mrtvi, velika dela Ajshila, Sofokleja in Evripida pa so živa še danes, kakor vse prave umetnine vseh časov, ker je živo v njih ne tisto, kar so imeli nekoč za božje, marveč tisto, kar je v njih *človeškega*. Tudi del našega, socialističnega humanističnega bistva živi tam in nas spaja s preteklostjo, kakor nas v sedanjosti obvezuje z véliko odgovornostjo v prihodnost.

Klasika znanstvenega socializma Marx in Engels sta se globoko zavedala pomembnosti grške in rimske kulture, saj sta samá šla skozi klasično humanistično vzgojo. Engels je napisal v »Anti-Dühringu«, da brez temeljev grške kulture in rimske države ni moderne Evrope, v svoji knjigi »Izvor družine, zasebne lastnine in države« pa je sociološko analiziral Ajshilovo »Oresteio« kot umetniško prikazan boj med matriarhatom in patriarhatom. V »Dialektiki narave« pravi o pomenu stare grške kulture za renesanso:

»Iz rokopisov, ki so jih rešili po padcu Bizanca, iz antičnih kipov, ki so jih izgrebli iz rimskih razvalin je vstal pred začudenim zahodom nov svet, grški stari vek; pred njegovimi svetlimi liki so zginile pošasti srednjega veka...«

»Življenjsko vesela svobodna misel renesanse, ki so jo Romani prevzeli od Arabcev in ki jo je na novo odkrita grška filozofija oplojevala, je poganjala zmeraj več korenin in pripravljala materializem 18. stoletja,« pravi Engels v svoji »Dialektiki narave«. Mladi Karl Marx si je pridobil doktorski naslov z disertacijo »Razločki demokratske in epikurejske narave filozofije«, pripravljal pa je tudi »Zgodovino epikurejske, stoiške in skeptične filozofije«. Revolucionarni duh mladega Marxa se je oplajal pri grški in latinski filozofiji, znanosti in umetnosti. V disertaciji je zapisal: »Filozofija, dokler še polje v njenem svet premagujočem, povsem svobodnem srcu kaplja krvi, bo nasprotnikom zmeraj zaklicala z Epikurorom:

ἀσεβής δὲ οὐκ ὁ τοῦς τῶν πολλῶν θεοῦς, ἀλλ' ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας θεοῦς ποσάπτων.

Brezbožen pa ni tisti, ki pospravi bogove preprostega ljudstva, marveč tisti, ki pripesnikuje bogovom predstave preprostega ljudstva. Izpoved Prometeja

ἅπλῃ λόγῳ τοῦς πάντας ἐκδαίρων θεοῦς

(z eno besedo: sovražim vse bogove) je izpoved filozofije, njen lastni rek zoper vse nebeške in zemeljske bogove, ki ne pripoznajo človeške samozavesti kot najvišjega božanstva. Ko še nato enkrat citira iz Ajshilove tragedije »Prometej« in sicer stihe, v katerih pravi Prometej, da je rajši prikovan na skalo, kakor da bi hlapčeval Zevsu, zápiše, da je Prometej »najplemenitejši svetnik in mučenik v filozofskem koledarju«.

V zapiskih o zgodovini epikurejske, stoiške in skeptične filozofije pa citira Marx med drugim tudi iz Lukrecijevega dela »De rerum naturae« značilne razsvetljensko-svobodoumne stihe:

Iuvat integros accedere fontis
atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
insignemque meo capiti petere inde coronam,
unde prius nulli velarint tempora Musae;
primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,
deinde quod obscura de re tam lucida pango
carmina musae contingens cuncta lepore.

V slovenščino je te razsvetljenske stihe takole prepesnil naš vedec grške in rimske literature Anton Sovrè:

Radost je z duhom stremljivim pristopati k čistim studencem,
radost je piti iz njih in trgati nove cvetlice,
venec prelep si iskati za glavo na kraju, odkoder
niso doslej pieride nikomur ga ovile krog čela:
to je za trud, ker učim velike reči in spešim
duše človeške rešiti tesnečih vezi praznoverja,
dalje ker zlagam o stvari temni svetlo pesnitev,
kjer ozarjam vse z modric prikupno milino.

Marxova najljubša pesnika — dramatika sta bila Ajshil in Shakespeare, ki je prav tako zrastle iz humanističnega sveta antike, kakor se je dve sto let kasneje vračal k njemu Goethe zlasti v »Rimskih elegijah« in drugem delu »Fausta«. Antika pozna tudi tri vzgledne revolucionarne like: brata Grakha in Spartaka.

Ali naj se pri zagovoru humanistične šole in izobraževanja sklicujem še na Matijo Čopa in Prešerna, ki sta se oba oplajala tudi v duhu antike in njene poezije? Eno izmed svojih najlepših in najglobljih pesnitev elegijo »V spomin Matija Čopa« je napisal Prešeren v klasičnem šestomeru in petomeru, toda tudi vsebina in jedro pesnitve razodevata prav tako kakor v nemščini spesnena elegija v Čopov spomin duh antičnega, klasično-humanističnega pesništva, humanizma in sveta, izvirno in osebno povezanega s Prešernovim intimnim človeškim in pesniškim bistvom, njegovim svetom, svetom njegovega časa in slovenskega ljudstva, katerega usodo je opeval prav tako kakor svojo in ju med seboj prepletal v svojih glavnih pesnitvah. Tako je tudi naš največji pesnik tesno povezan s humanistično kulturo in njenim duhom, kar nam ponovno priča, da prave duhovne vrednote živijo svoje trajno življenje in da moreta biti izučevanje klasične kulture in humanistično izobraževanje tudi v našem času koristni, in zato potrebno, saj se mi prav tako trudimo za kulturni dvig človeka, za socia-

listični humanizem. Na poti k temu veličastnemu smotru nam more biti v času atomske grozljivosti, ki se lahko vsak hip sprevrže v pobesnelost brezdušnega in morilskega tehnokratskega barbarstva in razdejanja, kakršnega še svet ni videl, tudi humanistično izobraževanje, duh klasičnega humanizma, kakor so ga pojmovali vsi veliki duhovi — smo dobrodošla oljenica, da bomo našli iz labirintov izhod tja, kjer bo vse, kar je in kar je izumil človek, služilo človekovi sreči, svobodi in pravi kulturi.

Dr. Bratko Kreitl

VPRAŠANJE O BODOČEM SLOVARJU SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

Ker namerava prirediti Društvo slovenskih književnikov v jeseni diskusijski večer o poskusnem snopiču za slovar sodobnega slovenskega knjižnega jezika, ki ga pripravlja slovarska sekcija Inštituta za slovenski jezik pri SAZU, je sestavila ta sekcija nekaj osnovnih vprašanj, na katere želi, da bi ji književniki odgovorili. Ker pa zadeva vprašanje novega slovarja prav tako slovenske slaviste, jih objavljamo tudi v našem listu s pozivom, da bi tudi slavisti odgovorili nanje ter hkrati sprožili še kakšno novo vprašanje, ki se jim zdi važno. Sekcija ima še primerkov poskusnega snopiča dovolj na razpolago. Zato se obrnite nanjo (SAZU, Novi trg 4), da vam ga pošlje, če ga niste sprejeli.

Vprašanja so naslednja:

1. Zunanja podoba slovarja

Kaj menite o predvidenem obsegu slovarja in o tisku?

Kaj sodite o napovedanem številu gesel in o razmerju splošnega besedišča do tujk in terminov?

Katera gesla v poskusnem snopiču so po vašem mnenju odveč?

2. Način slovarskih obdelav

Ali se strinjate z navajanjem oblikovnih posebnosti (breg, bregovi, bregi) in s pravopisno oz. pravorečno obdelavo (avtocesta, bledozelen, brinjevec; bráde, bradé)? Ali je ilustrativnega gradiva h geslom premalo ali preveč?

Zelite več ali manj citatov?

Se strinjate s sintaktično oz. abecedno razporeditvijo gradiva v okviru posameznih pomenov?

3. Razlage pomenov

Ali naj bodo pomenske razlage takšne, kot kaže snopič (ponekod več, drugod manj), ali naj bodo v celoti širše?

Če naj se vpeljejo širše razlage (definicije) povsod, kaj naj se opusti, da ohranimo predvideni obseg slovarja?

Naj imajo rastlinska in živalska imena v razlagi latinsko ime in kemijski termini formule? Prim. agras, kozja brada, butan.

4. Normativnost

Kako so vam všeč kvalifikatorji, ki določajo vrednost besed?

Ali pogrešate ostrejših meril v oceni besed?

Kateri kvalifikator bi vi uporabili za posamezne zglede v poskusnem snopiču, ki so kvalificirani s pog. (dopasti se, cvek) ali neol. (čigar, delati na sliki)?

5. Frekvenca

Ali se vam zdi zaznamovanje frekvence potrebno?

Ali frekvenco v celoti odklanjate ali samo za posamezne primere?

Pri katerih geslih v poskusnem snopiču bi vi frekvenco zaznamovali in kako? Prim. ako: če, bučica: bučka, diven.

Za slovar slovenskega knjižnega jezika so bila pregledana in ekscerpirana vsa pomembna dela zadnjih sto let (izvirno leposlovje, prevodi, poljudnoznanstvena dela, revije, dnevniki), in sicer na tri načine:

1. Po paberkovalni metodi (izpisujejo se samo posebnosti in značilnosti) je 200 ekscerptorjev pregledalo in izčrpalo 3.000 del oz. bibliografskih enot od 1890 do 1960. Ta ekscerpcija je dala 1.300.000 listkov.

2. S sistematično ekscerpcijo (izpisujejo se natančno vse navadne zveze in frazeologija, posebnosti in značilnosti) so bili pregledani in izčrpani vsi klasiki od Erjavca do Cankarja in narodne pesmi. Ta ekscerpcija je dala 500.000 listkov.